

Keywords: innovation educational environment, educational information technologies, innovation, distance education, webinar, electronic dictionaries, electronic publishing, electronic textbooks, innovative teaching methods.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2016

Г. П. Кособуцька

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Анотація. У статті актуалізовано й частково схарактеризовано основні теоретичні підходи до розкриття значення інформаційних технологій у системі духовного розвитку особистості учня. Розкрито змістові особливості понять «інформація», «інформаційні продукти», «інформаційно-інтерактивні методики» у контексті духовного розвитку особистості; уточнено склад і структуру особистісної діяльності в системі духовних взаємин «педагог – учень». З'ясовано, що впровадження інформаційних технологій сприяє передачі позитивного духовного досвіду, впливає на ефективність життєдіяльності учня. Доведено, що впровадження інформаційних технологій для духовного розвитку особистості вимагає від учителя спеціальної психолого-педагогічної підготовки, в процесі якої відбувається перехід до педагогіки співпраці, коли вчитель і учень знаходяться в рівному відношенні до інформаційних ресурсів, стають духовними партнерами, що впливає на світосприйняття вихованця та його духовність.

Ключові слова: інформаційні технології, інформаційне духовне середовище, духовний розвиток, духовні якості, духовна самореалізація.

Постановка проблеми. Найважливіші зміни сучасної системи освіти пов'язані з використанням нових інформаційних технологій навчання та виховання. Для вільної орієнтації в інформаційних потоках сучасний педагог будь-якого профілю повинен уміти одержувати, обробляти та використовувати інформацію за допомогою комп'ютерів, телекомунікацій, Інтернету та інших засобів зв'язку. Про інформацію сьогодні говорять як про стратегічний курс реформування освіти, як про ресурс, що визначає рівень розвитку держави. На наших очах створюються нові суспільні відносини, не зовсім досконалі, повні суперечностей і зіткнень, поглиблюється духовна деградація більшості дорослого населення, яке все далі відсторонюється від духовного інформаційного простору, духовної діяльності, прилучення до реалізації високих духовних цінностей. Постіндустріальний світ, з одного боку, швидкими кроками відходить від духовних ідеалів, від духовного розвитку особистості, а з іншого, навпаки, ґрунтуючись на інформаційних технологіях, потребує

високоосвіченої духовної людини. Духовний розвиток особистості є пріоритетним напрямом діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Виходячи з загальних та особливих умов, українське суспільство розробляє стратегію розвитку сучасної освіти, спрямованої на становлення високодуховної особистості. У багатьох державних нормативних документах розвиваються тези про те, що від освіченої особистості нашого часу вимагається не стільки можливість витягнути з пам'яті в готовому виді основи знань колись засвоєних, скільки успішно, об'єктивно і вдумливо оцінювати факти, явища та ідеї духовного змісту, щоденне духовне і суспільне життя, готовність і здібність до відбору, сприйняття, внутрішньої переробки і подальшого використання інформаційних технологій у зміцненні та підвищенні рівня духовності.

Підбір педагогічних кадрів для побудови інформаційного освітнього простору в реалізації системи духовного розвитку особистості є особливим завданням. Педагоги залишаються в основному на позиції обмеженої політики упровадження комп'ютерних засобів узагальненого виховного впливу. У недалекому минулому революцію в навчально-виховному процесі пов'язували з широким упровадженням персональних комп'ютерів, потім – з упровадженням CD-ROMов і мультимедійних засобів, у наш час – з використанням електронної пошти, Інтернету та інших глобальних баз даних. Взаємодія учня з інформаційними технологіями часто обмежена, оскільки комп'ютер запрограмований таким чином, що немає зворотного зв'язку з вихователем. На думку видатного вченого І. Беха, «...технології повинні використовуватися учнями як інструменти побудови знань..., учні повинні навчатися за допомогою технології, а не з нею» [3, с. 7].

Аналіз останніх досліджень з проблеми. В останнє десятиріччя в дидактиці інтенсивно формується теорія навчально-виховного процесу з використанням інформаційних технологій (О. Васильєва, О. Глущенко, А. Громусова, Н. Кудас, О. Співаковський, І. Городніков, А. Ярошенко, В. Струнін). Кожний із науковців втілює певну поточну проблематику, що властива окремому етапу розвитку та впровадженню інформаційних технологій. Зокрема, навчально-виховному, психолого-педагогічним аспектам інформаційних технологій присвячені праці В. Андрущенко, В. Бондаровської, В. Безпалька, І. Булах, Л. Дивкової; важливі питання духовного саморозвитку особистості виступають об'єктом дослідження психологів І. Беха, М. Боришевського, Ю. Орлова та ін.; проблему духовної самореалізації та її основних складових розглядають О. Амосова, Л. Петровська, С. Степанов, І. Семенов, Л. Божович, Г. Шевченко. Значний внесок у розробку проблеми духовності в контексті зміни цінностей зробили такі дослідники, як: М. Бахтін, В. Бабушкін, Л. Буєва, О. Зеліченко, Н. Караульна, Т. Вірченко, С. Ревуцька, О. Лучнікова; психологи (О. Киричук, І. Кульчицька, В. Українець, В. Москалець) розкривають зміст духовно-моральних знань, що формують смислове визначення духовних поглядів та переконань; основні положення теорії та методики професійної освіти щодо підготовки педагогічних кадрів до

роботи в інформаційному середовищі (І. Бопко, Р. Гуревич, М. Кадемія, М. Лукашук, П. Стефаненко) та інформаційної культури (А. Коломієць, Г. Тарасенко, П. Матвієнко). Формування інформаційно-комунікаційної, технологічної компетентностей особистості висвітлено в роботах Ю. Дорошенка, О. Зайцевої, К. Коліна, Л. Макаренко, С. Яшанова; теоретичні і методичні основи навчання інформаційних технологій у навчальних закладах (О. Астаф'єва, В. Дем'яненко, Л. Забродська, О. Рум'янцева); основні положення щодо використання інформаційних технологій (В. Арестенко, Л. Брескіна, Т. Зайцева, М. Корець); теоретичні засади інноваційних технологій, інформатизації, комп'ютеризації (І. Булах, А. Гуржій, І. Журавльова, В. Туманьов, О. Федотова, В. Цимбалюк та ін.).

Метою статті є з'ясування сутності, значимості інформаційних технологій, визначення їх пріоритетних ціннісних складових у реалізації концепції духовного розвитку особистості учня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність реалізації концепції духовного розвитку особистості учня тісно пов'язана з поліпшенням інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу. Науковці підкреслюють, що інформаційні технології служать тією основною ланкою, комплексом освітніх послуг, спеціалізованим інформаційним середовищем, що базується на засобах обміну інформацією на відстані.

Ядром, навколо якого об'єднується вся система інформаційних технологій, є головна мета національного виховання, визначена законодавчими, нормативними та концептуальними документами. Зокрема, Державною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття) передбачено: «Набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань народу, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян України, духовності...».

Н. Протасова виділяє загальні риси, що характеризують роль інформаційних технологій у виховній системі в цілому і реалізації концепції духовного розвитку особистості учня зокрема: інформація є керівництвом до дії; система є споживачем інформації, причому не тільки виробленої іншими системами, а й безпосередньо в ній самій; система акумулює інформацію, тобто накопичує і зберігає її; через систему передається інформація; система є посередником у комунікації; інформація в системі стає об'єктом діяльності; система є виробником інформації; діяльність самої системи є джерелом інформації; інформація в системі стає предметом і об'єктом пошуку та здобуття [9].

В. Бондаровська стверджує, що привабливою рисою інформаційних технологій в контексті духовного розвитку особистості є завжди творчий підхід учня до створення тематичного цікавого проекту чи образу в тому випадку, якщо він не володіє відповідними навичками, наприклад малювання, створення композицій. І тут, зрозуміло, йому на допомогу може прийти комп'ютер, який забезпечить добір малюнків, картин, зроблених за допомогою інформаційних технологій [4].

Проблему інформаційних технологій та духовного розвитку особистості учнів слід розглядати через структуру їх діяльності, психічних механізмів та інформаційних продуктів, що вони забезпечують у системі взаємодії «педагог – учень». Автор В. Луговий виокремлює наступні види діяльності: ціннісно-орієнтаційну, пізнавальну, перетворювальну, духовно-моральну та діяльність спілкування, а також обґрунтовує зональний діапазон відповідного виду інформації: знання (теоретичні та практичні); цінності (колективні та індивідуальні); проекти (продуктивні та репродуктивні); уміння (творчі та виконавчі); діалогізація (духовна і практична). Розглядаючи розвиток потреби дітей та учнівської молоді, автор підкреслює, що залежно від віку вони переплетені і «взаємодіють» між собою, але жодна з них не може «замінити» будь-яку іншу. До таких належать: потреба пізнання світу, потреба в ціннісних орієнтирах (цінностях); потреба в перетворенні світу, потреба в партнерах, діалогічній взаємодії з людьми (діалогізація), потреба в ідеально-ілюзорному досвіді [6].

Отже, педагоги сьогодні мають переглянути свій виховний інструментарій. Автори (О. Колісник, К. Фоменко) підкреслюють, що в основі духовного розвитку людини має лежати і раціональне, і «таємне», таке, що не досягається розумом, а обґрунтовується вірою. Дослідник О. Колісник вважає, що кожен ступінь духовного розвитку особистості характеризується своїм смисловим полем, своїми переживаннями, своєю принципово новою метою як новим ідеальним змістом, своїм психічним механізмом саморозвитку особистості, своїм набором методик і технік для цілеспрямованої постановки потрібного психічного механізму саморозвитку, своєю «Я-Концепція». Духовний потік психіки, на його думку, має ступені: психоіндивідуальний, психолістичний, психотрансперсональний, психогуманний [8].

Відомий учений І. Бех обґрунтовує закони використання позитивних надбань виховання, що «становлять» структуру «Я-особистісного» для подальшого духовно-морального розвитку як основи його досконалого життя, зокрема: закон діяння особистості в житті духовному; закон постійного нарощування вихованцем Я-духовного; закон максимальної духовної наповненості життя; закон мотиваційно-ціннісної узгодженості вчинкової життєдіяльності; закон духовної гнучкості; закон раціональної душевної таємничості – відкритості та ін. [2, с. 40–41].

Духовна активність, на думку Л. Скуратівського, має свої передумови, серед яких важлива роль відводиться потребам духовного становлення особистості – орієнтацію на духовні цінності, мотивацію своєї життєдіяльності «вірою в наявність Космічного розуму», самовдосконалення через ціннісно-смислову форму буття» [10, с. 76].

Духовний розвиток особистості в процесі становлення являє собою послідовне розширення та зміцнення її ціннісно-смислової сфери, формування здатності оцінювати та свідомо вибудовувати ставлення до себе, інших людей, суспільства держави і світу загалом. Реалізація названих завдань вимагає розробки програми, яка передбачала б їх

поетапне розв'язання: пізнавальний етап: вивчення духовних норм і цінностей; світоглядний етап: засвоєння духовних норм і цінностей; поведінковий етап: розвиток особистісного новоутворення шляхом включення в практичну діяльність. програма духовного розвитку учнів повинна ґрунтуватися на принципах: орієнтація на ідеал; системності, комплексності; слідування; позитиву; прикладу; діалогізація [6, 7].

Як бачимо, духовність є спробою особистості знайти вищий сенс життєдіяльності, співвіднести своє життя із загально усталеними цінностями. Отже, виокремлення названого аспекту духовності дозволяє не лише підсилити провідне значення духовності в структурі, змісті інформаційних технологій, але й трансформувати означену проблематику в сферу освіти для її подальшого практичного розв'язання. Духовність, як психологічний феномен, характеризується зосередженням людини на осмисленні, переживанні, реалізації духовних цінностей.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Останнє десятиріччя проходить в освіті під ідеями інформаційної революції. Інформаційні технології є предметом вивчення педагогічними колективами, провідними засобами ефективно педагогічної діяльності в системі духовного розвитку дітей та учнівської молоді. Педагогам необхідно, виконуючи роль інформатора, забезпечувати функції координатора. Важливо більш широко використовувати інформаційні технології для формування високого рівня духовності особистості, утвердження на національному ґрунті духовної моралі. При цьому слід підкреслити, що використання інформаційних технологій у конкретному нашому напрямі має спонукати до перебудови та удосконалення концепції духовного розвитку особистості відповідно до вікових особливостей. При цьому першочерговими завданнями є створення інформаційної галузевої мережі під загальною назвою «Духовність», чіткий розподіл баз даних і знань для взаємодії «педагог – учень», тематичної системи комп'ютеризації, телекомунікації Інтернет-мережі, що дасть можливість отримувати своєчасну, вірогідну і повну пряму та зворотню інформації.

Інформаційні технології ефективні лише в поєднанні з відповідними іншими педагогічними технологіями: сам процес інформатизації дозволяє перейти до педагогіки духовності шляхом скерованості її до трактованих ідеалів різних рівнів ієрархії духовних цінностей; побудови системи духовного розвитку на традиційно-християнських засадах; зверненні у вихованні до Святого Письма, святоотцівської спадщини; постановки освітньо-виховного процесу на духовну, особистісно орієнтовану основу.

Інформаційні технології дають можливість зробити процес духовного розвитку особистості більш ціленаправленим, активним. Особистісно орієнтований підхід до виховного впливу на особистість пов'язується з можливостями самостійного пошуку інформації і вибудовування власної траєкторії розвитку духовності, а основне, – формування в кожного потреби безперервного духовного самовдосконалення.

Найкращою формою підготовки при впровадженні інформаційних технологій слід однозначно визнати індивідуальну роботу з кожним учнем, в процесі якої питання концептуального характеру (архітектура комп'ютерів, принципи роботи операційних систем та доповнень) динамічно чергуються з ілюстративним і практичним матеріалом, який одночасно опрацьовується ним на персональному комп'ютері.

Список використаних джерел:

1. Акмалдінова О. М. Інноваційні технології як навчальний засіб / О. М. Акмалдінова, О. О. Письменна // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К. : [б. в.], 2008. – Вип. 52. – С. 16–20.
2. Бех І. Д. Виховні закони у благодійному житті особистості / І. Д. Бех // Рідна школа. – 2011. – № 6. – С. 39–42.
3. Бех І. Д. Духовний пошук: сучасні наукові межі / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук. – 2016. – №1. – С.5-14.
4. Бондаровська В. М. Психологічні аспекти використання комп'ютера / В. М. Бондаровська. – К. : Шкільний світ, 2005. – 65с.
5. Боришевський М. Й. Виховання духовності особистості: навч.-метод. посіб. / М. Й. Боришевський [та ін.]. – Київ – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2013. – 318 с.
6. Вища освіта України № 2 (додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» / Ін-т вищої освіти АПН України; [ред. кол.: В. Андрущенко, В. Луговий, В. Бабак та ін.]. – К. : Рівне : РДГУ, 2007. – Т. 3. – 211 с.
7. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К., 1994. – С. 15.
8. Колісник О. П. Волинський університет – психогуманний ступінь духовного розвитку / О. П. Колісник // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 5. – С. 25–28.
9. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагога: зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова. – К., 1998. – С. 95–96.
10. Скуратівський Л. Діалог / Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2000. – № 3. – С. 76–77.
11. Фоменко К. Духовна самореалізація особистості: методологія, теорія й практика / К. Фоменко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 5. – С. 94–97.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Akmal'dinova O. M. Innovatsiini tekhnolohii yak navchalnyi zasib [Innovative technology as an educational tool] / O. M. Akmal'dinova, O. O. Pysmenna // Novi tekhnolohii navchannia : nauk.-metod. zb. – K. : [b. v.], 2008. – Vyp. 52. – S. 16–20. (in Ukrainian)
2. Bekh I. D. Vykhovni zakony u blahodiinomu zhytti osobystosti [Educational laws in the charitable life of the individual] / I. Bekh // Ridna shkola. – 2011. – № 6. – S. 39–42. (in Ukrainian)

3. Bekh I. D. Dukhovnyi poshuk: suchasni naukovi mezhi [Spiritual quest: a modern scientific frontiers] / I. D. Bekh // Pedagogika i psykholohiia. Visnyk Akademii pedagogichnykh nauk. – 2016. – № 1. – S. 5-14. (in Ukrainian)
4. Bondarovska V. M. Psykholohichni aspekty vykorystannia kompiutera [Psychological aspects of computer use] / V. M. Bondarovska. – K.: Shkilnyi svit, 2005. – 65s. (in Ukrainian)
5. Boryshevskiy M. Y. Vykhovannia dukhovnosti osobystosti [Parenting spirituality personality] : navch.-metod. posib. / M. Y. Boryshevskiy [ta in.]. – Kyiv – Kirovohrad : Imeks – LTD, 2013. – 318 s. (in Ukrainian)
6. Vyshcha osvita Ukrainy №2 (dodatok 1). Tematychnyi vypusk “Pedagogika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii” [Higher education of Ukraine № 2 (Annex 1). Special issue “Pedagogy of higher school: methodology, theory, technology”] / In-t vyshchoi osvity APN Ukrainy; [redkol.: V. Andrushchenko, V. Luhovy, V. Babak ta in.]. – K.: Rivne: RDHU, 2007. – T. 3. – 211s. (in Ukrainian)
7. Derzhavna natsionalna prohrama “Osvita” (Ukraina XXI stolittia) [The state national program “Education” (Ukraine XXI century)]. – K., 1994. – S. 15. (in Ukrainian)
8. Kolisnyk O. P. Volynskiy universytet – psykholohumanyi stupin dukhovnoho rozvytku [Volyn University as a psychologically humane degree of spiritual development] / O.P.Kolisnyk // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2007. – № 5. – S. 25-28. (in Ukrainian)
9. Protasova N. H. Pislidyploмна osvita pedahoha: zmist, struktura, tendentsii rozvytku [Post-graduate education of teacher: the content, structure, development trends] / N. H. Protasova. – K., 1998. – S. 95–96. (in Ukrainian)
10. Skurativskiy L. Dialoh [Dialogue] / L.Skurativskiy // UMLSh. – 2000. – № 3. – S. 76-77. (in Ukrainian)
11. Fomenko K. Dukhovna samorealizatsiia osobystosti: metodolohiia, teoriia y praktyka [Spiritual self-realization of personality: methodology, theory and practice] / K.Fomenko // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2006. – № 5. – S. 94-97. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье актуализированы и частично охарактеризованы основные теоретические подходы к раскрытию значения информационных технологий в системе духовного развития личности. Раскрыты содержательные особенности понятий «информация», «информационные продукты», «информационно-интерактивные методики» в контексте духовного развития личности; уточнены состав и структура личностной деятельности в системе духовных отношений «педагог – ученик». Выяснено, что внедрение информационных технологий способствует передаче положительного духовного опыта, влияет на эффективность жизнедеятельности ученика. Доказано, что внедрение информационных технологий для духовного развития личности требует от учителя специальной психолого-педагогической подготовки, в

процессе которой происходит переход к педагогике сотрудничества, когда учитель и ученик находятся в равном отношении к информационным ресурсам, становятся духовными партнерами, что влияет на мировосприятие воспитаника и его духовность.

Ключевые слова: информационные технологии, информационная духовная среда, духовное развитие, духовные качества, духовная самореализация.

Summary. The paper deals with the problem of the role of information technologies in the implementation the concept of spiritual development of student’s personality. the main theoretical approaches to the disclosure of the importance of information technologies in the system of spiritual development of the individual student are described. Substantial features of the concepts of “information”, “information products”, “information and interactive methods” in the context of spiritual development of personality are lighted; the exact composition and structure of personal activities in the system of spiritual relations "teacher-student". It is clarified that the implementation of information technologies contributes the transfer of positive spiritual experience, affects the efficiency of activity of a student. It is proved that the implementation of information technologies for the spiritual development of the individual, requires special psychological and pedagogical training, in which there is a transition to pedagogy of cooperation, when teacher and student are in equal relation to information resources, become spiritual partners that affects the worldview of the student and his spirituality.

Key words: information technology, information spiritual environment, spiritual development, spiritual qualities, spiritual self-realization.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2016

Л. М. Кулакова

ВПЛИВ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Анотація. У статті аналізуються основні психолого-педагогічні аспекти дослідження особливостей морального виховання молодших школярів в умовах сучасного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Характеризуються вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Визначено важливість використання інформаційно-комунікаційних засобів в умовах реформування сучасного навчально-виховного процесу у початковій школі. Проаналізовано особливості використання інформаційних технологій у процесі формування моральних цінностей молодших школярів. Встановлено основні закономірності використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.